ÇOX GÖZƏL

Üç şəkildə

ƏŞXAS

Kəblə Rəcəbəli –	kəndli
Pəricahan –	arvadı
Əmiraslan –	oğlu
Simon	
Əhməd	}Əmiraslanın məktəb yoldaşları
Zeynal	
Mirzə Heydər –	şəhər məktəbinin müəllimi

Kənd məktəbi müəllimi
Simonunatası
Qoca kəndli
Cavan kəndli
Məktəb uşaqları, kəndlilər

BİRİNCİ ŞƏKİL

Şəhərin yavuqluğunda, dəniz kənarında bir kənd. Kənd meydançası. Bir dəstə məktəb şagirdləri şeypur, baraban çalaraq, qabaqlarında müəllim, gəlib meydançada dayanırlar.

Qoca kəndli (*müəllimin yanına gələrək*). Yoldaş müəllim, bu gün bayramdır, nədir? Bu uşaqları səyahətə çıxarıbsınız?

Müəllim. Yox, bayram deyil. Bu gün şəhərdən bir dəstə məktəb uşaqları buraya gəzməyə gələcəklər. Bizim uşaqlar da onların istiqbalına çıxıblar.

Qocakəndli. Yaxşı işdir gəlsinlər bizim kəndə də bələd olsunlar, görsünlər biz necə yaşayırıq.

Müəllim. Əlbəttə, həmişə kəndlə şəhərin arasında rabitə vacibdir. Nə qədər olsa, iş bilənlərin çoxusu: alimlər, incinerlər hamısı şəhərdə yaşayırlar. Onların da düşəndə bir kəndə gəlib kənd əhalisi ilə danışıb, onlara bilmədiklərini öyrətmək, elmin, sənayenin Şura ölkələrində nə dərəcədə tərəqqi etməsini andırmaq lazımdır.

Qocakəndli. Doğrudur, yoldaş müəllim. Bundan qabaq kəndlilər hamısı kor kimi idilər. Şura hökuməti gələndən bəri bir çox bil-

mədiyimiz şeyləri öyrənmişik. Bu kənddə az adamın atı, ulağı olardı. Hamımız şəhərə getmək lazım olanda piyada gedirdik. İndi isə dəmir yolu qapımızın ağzına çəkilibdir. Avtomobillər kəndlə şəhərin arasında işləyirlər. Bu saat da kənddə elə adam var ki, saqqalı ağarıb, amma şəhəri görməyib. İndi uşağın da, böyüyün də bir ayağı şəhərdədir. Gedirik, gəlirik, hər şeyi görürük, öyrənirik, gözümüz açılır. Çox yaxşı zəmanədir zəmanəmiz.

M ü ə l l i m . Şəhərin dövlətlilərinin hər birisinin burada yaylaq mənzili var idi. Milyonları boş-boşuna yelə verirdilər. Amma bu kəndə nəinki dəmir yolu, bir rahat araba yolu da qayıtdırmırdılar. Şura hökuməti gələn kimi şəhərlərlə kəndlər arasında yolların düzgünlüyünə diqqət yetirdi. Odur ki, bu kəndə hətta dəmir yolu da çəkildi.

Q o c a k ə n d l i . A sənə Qurban olum, dövlətlilərin hər birisinin özünün faytonu, avtomobili var idi. Hər biri öz canının rahətliyini axtarırdı. Kəndlinin qeydinə qalan yox idi. Deyirdilər: "Kəndlinin baldırı bərkdi, canı çıxar, piyada gedə bilər. Bir də, kəndlidir otursun yerində, əkinbiçininə, bağına-bostanına məşğul olsun. Onun şəhərdə nə işi var?".

M ü ə l l i m . Elədir, dayı.

Üç-dörd nəfər kənd uşaqlarından: "Ada, qoymayın ha!.. Ada, qoymayın ha!" – deyə qışqıraraq gəlib səhnədən yüyürərək keçirlər. Bir neçə cavan kəndli onların dalınca səhnəyə daxil olub dayanır və iki əlini belinə qoymuş qəhqəhə ilə gülür.

C a v a n k ə n d l i . Ha, ha, ha, ha!.. Ha, ha, ha, ha!.. Ora bax, ora!.. Pa atayın evinəcən!.. Zalım oğlunun satdığı parovoz kimi qaçır. Ha, ha, ha, ha!.. (*Gülür.*)

M ü ə l l i m . A Mirzəbala, nə olub? Niyə gülürsən?

C a v a n k ə n d l i (*barmağı ilə uzağı göstərir*). Bir baxın, yoldaş müəllim. Uşaqlar itin quyruğuna vedrə bağlayıb qovurlar. İt belə qaçır ki, dalından güllə atsan çatmaz.

M ü ə l l i m . Bu məgər gülməli işdir? Uşaqlarımızın tərbiyəsizliyinə ağlamaq lazımdır.

C a v a n k ə n d l i . Nə olar ki, ay yoldaş müəllim, qoy uşaqlar bir az kef görsünlər.

M ü ə l l i m (*məktəb uşaqlarının ikisini çağırır*). Yüyürün o iti uşaqların əlindən alın. (*Uşaqlar yüyürərək gedirlər. Cavan kəndliyə*) Bilirsən, Mirzəbala, adını insan qoyan gərək heç bir heyvana əziyyət ver-

məsin. Heyvanın da bizim kimi canı ağrıyır. Ancaq dillənib şikayət eləməyi bacarmır. Söz qarşısında söz gətirə bilməyənlərə, zor qarşısında zoru olmayanlara, dərdlərini, ağrılarını deməyə dilləri olmayanlara əziyyət vermək insanlıq sifətindən uzaqdır. Uşaqlarınıza nəsihət edin, belə nalayiq hərəkətlərdən əl götürsünlər. İtə, pişiyə və sair heyvanata əziyyət eləməsinlər. Cavanlar bizim köməkçilərimiz, bizim qeydlərimizi çəkənlərdir.

Q o c a k ə n d l i . Yoldaş müəllim doğru deyir. Bizim canımız ağrıyan kimi, heyvanın da canı var.

C a v a n k ə n d l i . Bağışla, yoldaş müəllim, anlamamışam. (*Gedir. Məktəb uşaqları qayıdırlar.)*

U ş a q . Yoldaş müəllim, itin quyruğundan vedrəni açdıq, buraxdıq getdi. İstədilər bizi döysünlər, qaçdıq.

M ü ə l l i m . Çox yaxşı, di gedin yerinizə.

Uşaqlar gedib yerlərində dayanırlar. Şeypur, baraban səsi eşidilir.

Mü ə l l i m (*şagirdlərə*). Nizam!

U ş a q l a r düzülürlər. Bir dəstə məktəb uşağı, qabaqlarında müəllim Mirzə Heydər, daxil olurlar. İki dəstə bir-birinə qarışırlar. Müəllimlər görüşüb əl tutuşurlar.

M i r z ə H e y d ə r . Necəsiniz? Çoxdan görüşmürük. Heç şəhərə gəlmirsiniz.

M ü ə l l i m .Məgər tərpənməyə macal var? Gündüz uşaqlarla məşğulam, axşamlar da böyüklərə dərs verirəm. Istirahət günlərində də evdə oturub balalarımı başıma yığıb onlarla vaxt keçirirəm. Yainki camaat yığıncağında oturub keçmişdən, gələcəkdən, daxili və xarici vəziyyətdən söhbət edirik. Daha şəhərə gəlməyə macal qalmır.

M i r z ə H e y d ə r . Uşaqlar üçün yer hazırdır?

M ü ə l l i m . Əlbəttə, uşaqlar üçün məktəbin həyətində çay və yeyinti hazır edilibdir. Gecəni də məktəbdə qalacaqlar. Siz də mənim mənzilimdə rahat olarsınız.

Əm i r a s l a n (*Mirzə Heydərin yanına gəlir*). Yoldaş müəllim, siz də, mənim yoldaşım Simon da bizim evdə mənzil edəcəksiniz.

M ü ə l l i m . Yox, müəllimin söhbəti müəllimlə tutar. Sizin evdə o, sıxıntı çəkər. Sən öz yoldaşını qonaq apar. Mirzə Heydər də mənimlə qalsın.

Ə m i r a s l a n . Yoldaş müəllim, xahiş edirəm mane olmayasınız. Atam mənə neçə dəfə tapşırıbdır ki, kəndə gələndə müəllimi də qonaq gətirim. İndi müəllim bizə qonaq getməsə mən atamın üzünə baxa bilməyəcəyəm. Atam da deyəcəkdir ki, müəllim elm oxumuş adamdır, kasıbları bəyənmir.

M i r z ə H e y d ə r *(kənd müəlliminə*). Doğrusu, bu söz məni tutdu. Mən şagirdimə qonaq gedəcəyəm.

M ü ə l l i m . Eybi yoxdur, mən də razıyam. (*Üzünü uşaqlara döndərib komanda verir*.) Nizam! (*Uşaqlar düzəlirlər*.) Sağa dön! (*Uşaqlar dönürlər.)* Addımla marş!

Uşaqlar gedirlər, müəllimlər də onların arxasınca.

PƏRDƏ

İKİNCİ ŞƏKİL

Kəblə Rəcəbəlinin evində bir otaq. Otağa fərş döşənmiş, bir masa, üç sandalya. Sol tərəfdə bir çarpayı qoyulmuş. Kəblə Rəcəbəli qabağında canamaz, dizləri üstündə çökmüş, namazını qurtarır.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Əssəlamü əleyna və əla ibadüllahül salihin, əssəlamü əleyküm və rəhmətüllahü və bərəkatü. *(Salavat çevirib, durub canamazı büküb bir kənara qoyur. Əmiraslan, Mirzə Heydər və yoldaşı Simonla daxil olur. Kəblə Rəcəbəli onları görüb)* Paho, ay oğul, haradan gəldin?

Ə m i r a s l a n . Ata, məktəb yoldaşlarımızla buraya iki günə səyahətə gəlmişik. Yoldaşlarımıza kənd məktəbində yer verdilər. Mən də müəllimlə bu yoldaşımı evimizə qonaq gətirdim.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Xoş gəliblər. (*Hər ikisinə əl verir*.) Xoş gəliblər. (*Müəllimə*) Siz bunun müəllimisiniz? Çox gözəl. İsminiz nədir?

M i r z ə H e y d ə r . İsmim Heydərdir.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Mirzə Heydər. Çox gözəl. *(Oğluna Simonu göstərir*.) Bu da sənin yoldaşındır? Çox gözəl!

Ə m i r a s l a n . Bəli, bununla ikimiz bir skamyada otururuq. Oynayanda da bir yerdə oynayırıq. Bir-birimizi də çox sevirik.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Çox gözəl! Çox gözəl! Di əyləşin. Çörəyimiz hazırdır, yəqin acsınız...

M i r z ə H e y d ə r . Çox razıyam, kəbləyi, kənd məktəbində bizim gəlməyimiz məlum olduğundan, bizim üçün yemək hazır olunmuşdu. Mən də, uşaqlar da doyunca yemişik. Bu saat iştahamız yoxdur.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Çox gözəl. Axşam üçün tədarük görərik. (*Oğluna*) Bəs bu yoldaşın kimlərdəndir?

Ə m i r a s l a n . Bunun atası bir yaxşı kişidir. Tez-tez bunlara qonaq gedirəm. Anası çox dadlı şeylər bişirir. Adı Simondur.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Simon?! (*Qeyzli)* Çox gözəl, çox gözəl! Əstəğfürullahu rəbbi və ətubö ileyh. (*Cəld gedib yuyunacaqda əllərini sabunla yuyub, suya çəkir.)* Kafir oğlu, bunu mənə qabaqca de, mən də əlimi murdarlamayım.

Ə m i r a s l a n . Ata, bunun əlinə nə olmuş ki? Bunun əlləri mənim əllərimdən də təmizdir. Biz məktəbdə gündə dörd-beş dəfə əllərimizi sabunla yuyuruq.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Əlləri təmizdir! İndi görürəm sizə nə tərbiyə verirlər. Çox gözəl, çox gözəl!

M i r z ə H e y d ə r . Kərbəlayı, bu sözlərin axırı bir qədər biz müəllimlərə toxundu.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Bəli! Nabaliğ uşaq öz təklifini anlamaz. Onu anlatmaq lazımdır. Bu da müəllimlərin borcudur. Uşağa birinci lazım olan onun əhkami-şəriyyəsidir. Bundan da görürəm mənim oğlumun kökündən xəbəri yoxdur. Mən bilsəydim, onu evimdən kənara qoymazdım. Əgər uşaqların hamısına belə tərbiyə verirsinizsə, mərhəba, çox gözəl, çox gözəl!

M i r z ə H e y d ə r . Kəbləyi, uşaqlar getsinlər, sonra bu xüsusda söhbət edərik. (*Əmiraslana*) Yoldaşlarınız dənizə çimməyə getdilər, sən də yoldaşını götür get. Mən də siz gəlincə burada atanla söhbət edim. Əmiraslan *(yoldaşına*). Simon, gedək!

S i m o n . Gedək.

Hər ikisi gedirlər.

M i r z ə H e y d ə r . Kəbləyi, uşaqlar getdilər. İndi biz rahat söhbət edə bilərik. Buyurun görək, bizim tərbiyə verməmizdə siz nə qüsur görürsünüz?

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Tərbiyəniz başdan-başa qüsurdur. Siz bunlara dərsləri nə dildə verirsiniz?

M i r z ə H e y d ə r . Bizim məktəbimiz beynəlmiləldir, amma biz dərsi hər millətə öz ana dilində veririk. Türklərə türk dilində[1], ruslara rus dilində, ermənilərə, həmçinin, öz ana dillərində.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Beynəlmiləl nə deməkdir?

M i r z ə H e y d ə r . Yəni bu məktəbdə hər millətin balaları var. Hamısı birlikdə dərs oxuyurlar.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . İndi mən hər işi anladım. Çox gözəl! Çox gözəl! Atı atın yanında bağlarsan, ya halını götürər, ya xasiyyətini. Siz mənim oğlumu öz əhkami-şəriyyəsindən, dini məsələlərdən uzaqlaşdıranda o da, əlbəttə, bir xarici balasının əllərinə təmiz deyəcək. Çox gözəl, çox gözəl!

M i r z ə H e y d ə r . Kəbləyi, dünyada müsəlman dili, ya xristian dili yoxdur. Millətlərin dilləri var. Sənin oğlun türk balasıdır. Dili də türk dilidir. Bizim məktəbdə nəinki ona, hətta onun xarici dediyin yoldaşlarına da türk dili öyrədirik.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Mirzə, siz bizim kimi adamlara avam deyirsiniz, nə eybi var? Çox gözəl. İndi mən bir neçə söz deyim, sən də mültəfit ol.

M i r z ə H e y d ə r . Buyur!

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Mən özüm, rəhmətlik Mirzə Hüseynin mollaxanasında oxumuşam. Bəlkə eşitmiş olasan.

M i r z ə H e y d ə r . Mən eşitmişəm. Mənim atam da onun mollaxanasında oxuyubdur. Onun dərs verməyini çox tərif edərdi.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Atan vəfat eləyib, ya sağdır?

M i r z ə H e y d ə r . Xeyr, sağ deyil.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Allah rəhmət eləsin. Bəli, mən Mirzə Hüseynin mollaxanasında neçə il dərs oxumuşam. Bizə gözəl Quran oxudardı, namaz öyrədərdi. Səhviyyat, müşkülat, təmzik, hamısını öyrədərdi. “Cameyi Abbas”, “Əvvabül cənnat” kimi ehkam kitablarını oxuyub cəm müsəlmana lazım olan təkliflərdən xəbərdar olurduq. Amma sizin tərbiyəniz tərsinədir. Siz bizim balalarımızı xarici balalarına qarışdırıb, onları gəldikcə müsəlmançılıqdan uzaqlaşdırırsınız. Mən gözümün ağı-qarası olan bir oğlumu belə məktəbdə oxudub cəhənnəmin odunu bu dünyada özümə qəbul etməyəcəyəm.

M i r z ə H e y d ə r . Kəbləyi, sözünüzü qurtardınız ya yox?

[1] Ədib “türk” deyəndə azərbaycanlını nəzərdə tutur

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Bəli, qurtardım.

M i r z ə H e y d ə r . İndi icazə verin bir neçə kəlmə mən də danışım.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Buyur danış, çox gözəl!

M i r z ə H e y d ə r . Kəbləyi, Bakıda 1905-ci ildə vaqe olan ermənitürk qırğını xəyalınızdadırmı?

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Çox gözəl xəyalımdadır, nə olsun?

M i r z ə H e y d ə r . O qırğın Mirzə Hüseynin tərbiyəsinin nəticəsi idi.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Əcəb söz dedin! Çox gözəl! Necə, Mirzə Hüseyn deyirdi gedin ermənləri qırın?

M i r z ə H e y d ə r . Yox, Mirzə Hüseyn demirdi, onun verdiyi tərbiyə deyirdi. Rica edirəm mültəfit olasınız.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Çox gözəl, buyur.

M i r z ə H e y d ə r . Siz bunu yəqin edirsinizmi ki, insanlar hamısı anadan bir çifətdə doğulurlar?

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Doğrudur, sonra?

M i r z ə H e y d ə r . Sonra uşaq keçir mollanın, keşişin ya xaxamın əlinə. Bu şəxslər öz mənfəətlərini mülahizə edib, millət təfavütü məsələsini araya salırlar. Bunlar durub desələr ki, insanlar hamısı qardaşdırlar, o vaxt millətlər əl-ələ verib onların hamısından uzaq qaçarlar və onlar meydanda tək qalıb, cəm mədaxillərindən məhrum olarlar. Siz Simona əl verdikdən sonra gedib əllərinizi suya çəkdiniz. Nə səbəbə? Guya onun əli murdardır. Nə səbəbə onun əli murdardır? O, xaricidir. Molla belə buyurur, keşiş də belə buyurur, xaxam da belə buyurur. Hər birisinin nəzərində o biri millətlər murdardırlar və onlarla mülaqat haramdır. Beləliklə millətlər arasında təfriqə salıb özlərinə mürid cəm edirlər. Əllərindəki silah da ancaq dİndir. Belə təfriqədən burjua hökumətləri isə istifadə edirlər. Hökumətlər ruhanilərin millətlər arasına saldıqları təfriqəni daha da qızışdırıb inqilab və üsyan qarşısını almaq üçün millətləri bir-birlərinə qırdırırlar. Bu səbəbdən erməni-türk qırğını Qafqazda vaqe oldu. Rus keşişlərinin və çar hökumətinin təhriki ilə Rusiyanın neçə şəhərlərində yəhudiləri talan etdilər. İngiltərə hökuməti üç yüz milyon əhalisi olan Hindistan məmləkətini ancaq millətlər arasına təfriqə, nifaq və qırğın salmaqla əlində saxlayır və bu işdə ruhanilər hökumətə sədaqətlə qulluq edirlər. Bu siyasət burjuaziya ölkələrində İndi də yeridilməkdədir. Ancaq bir tək Şuralar İttifaqında hamı millətlərin qardaşlığı, birliyi və əl-ələ verib sosializm yolunda birlikdə işləmələri elan olundu və Şura Ittifaqında millətlər qırğını heç

vaxt vaqe ola bilməz. Yol bir, məqsəd bir, əqidə bir olduqda arada nifaq mümkün deyil.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . İndi sənin deməyinlə, mənlən Vartazarın biri qardaşdır? Çox gözəl, çox gözəl!

M i r z ə H e y d ə r . Burada Vartazar söhbəti yoxdur. Vartazarla sənin aranda divar çəkən həmin ruhanilərdir, din silahı ilə ortalığa çıxıblar. Bu silah onların əlindən alınarsa, sənlə Vartazarın qardaşlığına şəkk qalmaz. Dünyada müharibələrin qət olunmasına və asayişin hər bir yerdə bərpasına millətlər qardaşlığı səbəb olar. Bu şüar Şura hökumətinin ən birinci şüarıdır.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Çox gözəl, çox gözəl! İndi siz mollanı, keşişi kənara qoyub, uşaqlara qardaşlıq dərsi verirsiniz? Aya, xudanəkərdə, mənim oğlumun ayağı büdrəyib yıxılsa, onun sevgili qardaşı onun qolundan yapışıb durğuzarmı? Atamın goru üçün birinci təpik vuran o olar. (*Bayırdan səs-küy eşidilir. Kəblə Rəcəbli qapını açıb baxır və birdən qışqırır.*) Ax, evim yıxıldı, başıma daş düşdü, gözümün işığı, belimin qıvvəti bircə balam əlimdən getdi.

M i r z ə H e y d ə r . A kəbləyi, sizə nə oldu?

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Kəbləyinin evi yıxılsın, budur balamın meyitini gətirirlər.

M i r z ə H e y d ə r . Meyit nədir? Nə danışırsınız? (*Çıxır eşiyə.*)

P ə r i c a h a n (*içəri otaqdan hövlnak çıxır*). Oy, oy!.. Vaxsey!.. Başına daş düşsün, canım? Atayın evi yıxılsın, canım! Ay balam, ay gözəl balam, axır sənə nə oldu?

İki nəfər kişi, yanlarında bir neçə məktəb uşağı,
Əmiraslanı otağa gətirirlər.

M i r z ə H e y d ə r (daxil olur). Bacı, qorxmayın, nahaq yerə qışqırıq salmayın. İndi ayılar. Yorğan-döşək hazır eləyin. (*Çarpayının üzərindəki yorğanı kənar edib Əmiraslanı uzadırlar.)*

P ə r i c a h a n (*məktəb uşaqlarına*). Ay oğullar, bircə deyin görüm, mənim balama nə oldu?

M ə k t ə b u ş a ğ ı . Xala, biz hamımız dənizdə çimirdik Əmiraslan da çimirdi. Çİmdiyi yerdə bir dərin yerə düşüb batdı. Biz hamımız əlimizi üzdük. Simon da dənizin kənarında sudan çıxıb özünü günə verirdi. Bunu görən kimi özünü suya atıb yox oldu. Bir də gördük Əmiraslanı başına almış sudan çıxdı. Biz Əmiraslanın qolundan yapışdıq. Simon

istədi çıxsın, Əmiraslanın ağırlığından ayağı sürüşüb batdı dənizə. Bir lotkaçı çox çətinliklə onu da çıxartdı. İndi gətirirlər.

Ə m i r a s l a n (*gözlərini açır*). Ana, qorxma, ölməmişəm! Simon necə oldu, sağdırmı?

M ə k t ə b u ş a ğ ı . Sağdır, budur gətirirlər.

Simonu gətirirlər.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Gətirin buraya. Arvad, yer sal! Sənə Qurban olum, ay bala! Mənim oğlumu təzədən mənə verdin.

Ə m i r a s l a n . Mənim çarpayımın üstünə qoyun.

Simonu çarpayının o biri başında uzadırlar.

M ə k t ə b u ş a ğ ı *(Kəblə Rəcəbəliyə*). Əmi, Simon olmasaydı, Əmiraslan əldən getmişdi.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Əmiraslana da Qurban olum, sənə də, Simona da.

S i m o n (*gözlərini açır*). Əmiraslan hanı?

Ə m i r a s l a n . Burdayam, Simon, sən necəsən?

S i m o n . Yaxşıyam, heç zad olmaz.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Hər ikinizə qurban olum! İkiniz də sağalarsınız. Mənim oğlum İndiyədək bir idi, İndi deyərəm iki oğlum var. (*Simonun alnından öpür*.)

M i r z ə H e y d ə r . Mən gedim telefonla Simonun atasına xəbər verim. (*Kəblə Rəcəbəliyə*) Kəbləyi, Şura hökumətinin mən dediyim beynəlmiləl tərbiyəsinin nəticəsi budur! Yoldaş yoldaşını fəlakətdən qurtarmaq yolunda canından keçir. Əgər bunlar molla, keşiş, ya xaxam tərbiyəsi almış olsaydılar, sən deyən kimi bar-birinin ayaqlarından çəkərdilər.

İndi mən yəqin edirəm ki, mənim dediyim sözləri dürüst düşündünüz.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Dürüst düşündüm. Çox gözəl düşündüm. Çox gözəl!

PƏRDƏ

ÜÇÜNCÜ ŞƏKİL

Həmin otaq Əmiraslan, Simon, Əhəd, Zeynal.

Ze y n a l . Əmiraslan, Simon olmasaydı, İndi biz yığılıb başımıza döyüb "yoldaş vay" deyə ağlayırdıq.

Əh ə d . Simon yaxşı yoldaşdır. O istəyir ki, ona hər bəla toxunsun, amma yoldaşına heç bir şey olmasın.

Ə m i r a s l a n . Simon çox sağ olsun, məni təzədən dirildib anama verdi.

S imo n . Əmiraslan, bunlar danışırlar qoy danışsınlar, mən ki, bir böyük iş görməmişəm.

Ze y n a l , Əhməd, Əmiraslan. Bundan böyük nə iş ola bilər!

S i m o n . Mən öz yoldaşlıq borcumu yerinə yetirmişəm. Yoldaş yoldaşının yolunda canından keçməsə, onun qiyməti bir qəpikdir.

Əh ə d . Sağ olsun Simon!

Z e y n a l (*Simona*). Gözəl söz dedin, yoldaşlıqda belə olmaq gərək.

Əh ə d . Simon, səndən bir söz soruşum. Necə bilirsən, suya batan sən olsaydın, Əmiraslan canından keçib özünü sənin dalınca suya atardımı?

Ə m i r a s l a n (*Əhədə)*. Bu nə sualdır? Mənim gözümün qabağında yoldaşım suya batsın, mən də oturub tamaşa eləyim?

Əh ə d . Bilirəm, zarafatla soruşdum.

S imo n . Bir dəfə mən tramvaydan yıxılmışdım. Ayağım çıxmışdı. Əmiraslan məni məktəbdə görməyib, dərsdən çıxan kimi yanıma yüyürmüşdü. Məni yerdə uzanmış görüb başladı gözlərindən yaş töküb ağlamağa. Mən nə qədər dedim: "Ay Əmiraslan, bir şey olmayıb, ayağım çıxmışdı. Həkim gəldi yerinə saldı" kiridə bilmədim. Axırda atam güclə onu kiritdi. Əmiraslan belə yoldaşdı.

Ze y n a l . Əhəd zarafatla soruşdu. İş bir tək yoldaşlıqda deyil. İnsan insanı fəlakətdə görəndə borcludur kömək eləsin.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i (*daxil olur*). Ay uşaqlar, yenə də söhbət edirsiniz? (*Simona*) Bala, necəsən, yaxşısanmı?

S i m o n . Yaxşıyam, əmi, sox sağ olun!

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Bir yerin ağrımadı?

S i m o n . Yox, əmi heç yerim ağrımadı. Qapı döyülür.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Yəqin gələn Mirzə Heydərdir. (*Gedib qapını açır.)*

Mirzə Heydər (*Simonun atası ilə daxil olur*). Salaməleykum! (*Kəblə Rəcəbliyə*) Kəbləyi, tanış olun, Simonun atasıdır.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Simonun atasıdır? Çox gözəl. (*Əl verir.*) Çox xoş gəlibsiniz! Mirzə Heydər, sağ ol ki, mənim bu kasıb evimə belə əziz qonaq gətirdin.

Simon və Əmiraslan qonağın qabağına yüyürürlər.

Ə m i r a s l a n . Əmi, Simonun suya batdığını eşidib qorxmadınız ki?

S i m o n u n a t a s ı . Əlbəttə qorxdum və dedim bir xata olmasaydı, Mirzə Heydər mənə telefon eləməzdi.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Mirzə Heydər sizi nahaq qorxudub. Ancaq o sizə xəbər verməsəydi, bilmirəm mən harada sizinlə görüşüb tanış olacaqdım. Mənim ayağım şəhərə çox az düşür.

S i m o n u n a t a s ı . Mən də Əmiraslan kimi bir tərbiyəli balanın atası ilə tanış olmaqdan məmnun oldum.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Onun tərbiyəli olmağına səbəb mən deyiləm, bax bu Mirzə Heydərdir. Gözəl tərbiyə verir uşaqlara, çox gözəl!

M i r z ə H e y d ə r . Kəbləyi, deyəsən yavaş-yavaş mən deyənə gəlirsiniz.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Daha nə deyim?! Kor da bilir ki, balıq şordur.

S i m o n u n a t a s ı . Mənim bu yerlərə gəldiyim iyirmi beş ildən artıqdır. Əvvəl gələndə qonşular hamısı mənə əyri gözlə baxırdılar. Heç birisi etina eləmirdi. Qab-qazan istəyəndə vermirdilər ki, murder olar. Qab-qazan dursun qıraqda, balta da vermirdilər. Mənim böyük oğlum o vədə altı-yeddi yaşında idi. Hər gün ağlaya-ağlaya üstümə gəlirdi ki, türk uşaqları məni döydülər. Deyirdi, mən də böyüyəndə onları döyəcəyəm. Mən ona nəsihət elərdim, deyərdim: "Onlar anlamırlar. Sən ağıllı uşaq ol, heç kəsə dolaşma". İndi işlər başqa tərzdədir. Özünüz görürsünüz ki, yoldaşlar arasında millət ayrılığı yoxdur. Hamısı bir-birilə qardaşcasına rəftar edirlər, hətta bir-birlərinin yolunda canlarından da keçirlər. Bu, Şura hökumətinin beynəlmiləl tərbiyəsinin nəticəsidir.

K ə b l ə R ə c ə b l i . Beynəlmiləl tərbiyənin nə olduğunu Mirzə Heydər mənə dürüst anlatdı. Çox sağ olsun, gözəl tərbiyədir, çox gözəl!

M i r z ə H e y d ə r . Kəbləyi, burada bu saat iki millət nümayəndəsi var. Biri siz, biri də Simonun atası. İndi mən sizdən bir şey xəbər

alım. Belə oturub iki qardaş kimi söhbət etmək yaxşıdır, ya bir-birinizə murdar deyib vuruşmaq?

K ə b l ə R ə c ə b ə l i. Bu bir sual deyil, aydındır ki, dünyada mehribançılıqdan gözəl şey yoxdur.

M i r z ə H e y d ə r. İndi götürək tamam dünyanı. Dünyada yaşayan millətlərin sayı-hesabı yoxdur. Bu millətlər hamısı bir-birilə qardaş kimi dolansalar yaxşı olar, ya həmişə bir-birinin əleyhinə müharibəyə hazırlaşsalar və hərdən bir də vuruşub milyonlarla xalqın qanını töksələr?

K ə b l ə R ə c ə b ə l i. Əlbəttə millətlər qardaşcasına dolansalar, heç müharibə də olmaz. Hər yerdə qurd qoyunla bir yerdə otlar.

S i m o n u n a t a s ı. Müharibə üçün top-tüfəngə, adam boğan qaza, pulemyota tökülən xərc millətlərin tərəqqiləri və ehtiyacı yolunda sərf olunar.

M i r z ə H e y d ə r. Bu da bağlıdır İndiki millətçilik tərbiyəsini buraxıb beynəlmiləl tərbiyəyə keçməyə. Nəhayət, kapitalizm ölkələrində tərbiyə ancaq bir milləti o biri millətin əleyhinə qaldırmaqdan, bir sinfi o biri sinfin üzünə durğuzmaqdan, kralların, sərvətdarların istifadəsi üçün millətləri bir-birilə vuruşdurmaqdan ibarətdir. Belə fəlakətlərin önünü almaq və millətlər arasında qardaşlıq yaratmaq üçün uşaqları, onların başını millətçilik mövhumatı ilə dolduranların əlindən alıb beynəlmiləl tərbiyə altına cəlb etməkdir. Bu vəzifəni ancaq Şura tərbiyəsi öhdəsinə almış.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i. Şura hökuməti öhdəsinə gözəl tərbiyə götürmüş, çox gözəl!

S i m o n u n a t a s ı. Axırıncı Avropa müharibəsində azından bir milyon adam tələf oldu və bir elə də adam əlil, şikəst olub çörək qazanmaq iqtidarını itirdi. Bunların hamısının ailələri ac və çılpaq qaldılar. Bu nə üçün idi? Ancaq necə ki, Mirzə deyir, sərvətdarların istirahəti üçün və müharibədən sonra alınan yerlərdə, məmləkətlərdə zavodlar, fabriklər bina edib, ticarət açıb yerli əhalini soymaq üçün. Beynəlmiləl tərbiyə belə şeylərə intiha qoya bilər.

M i r z ə H e y d ə r. Beynəlmiləl tərbiyənin bərpası üçün dünya inqilabı lazımdır. Bu da yəqin olacaq. Biz Avropa burjuaziyasının güngündən nüfuzunu itirməsini və proletariatın gün-gündən qüvvətlənməsini aydın görürük.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i. Çox gözəl, çox gözəl!

S i m o n u n a t a s ı . Söhbətimiz çox şirinləşdi. Çifayda poyezdin yola düşməsinə az qalıbdır. Gərək evə qayıdam. Arvad nigarandır. (*Oğluna*) Simon, hazırlaş gedək.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Elə şey yoxdur. Siz mənim əlimə göydən düşübsünüz. Çayımız hazırdır, bir az çay içərik, sonra da bir yerdə şam eləyib doyunca söhbət elərik və gecə də mənə qonaq olacaqsınız.

S i m o n u n a t a s ı . Mən yenə deyirəm, arvad nigarandır, yoxsa çox həvəslə qalardım.

M i r z ə H e y d ə r . Mən bu saat gedib telefonla sizin xanıma xəbər verib, onu arxayın elərəm.

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Bu çox gözəl olar, çox gözəl!

S i m o n u n a t a s ı . Onda bahəm gedək telefona, arvad mənim öz səsimi eşitsə daha da arxayın olar.

M i r z ə H e y d ə r . Onda buyurun gedək. (*Kəblə Rəcəbəliyə*) İndi, kəbləyi, fikriniz nədir? Əmiraslanı evdə saxlamaqdı, ya mənimlə yenə şəhərə göndərmək?

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Apar, apar, çox həvəslə verirəm.

M i r z ə H e y d ə r . Çox gözəl! (*Simonun atasına*) Buyurun gedək!

K ə b l ə R ə c ə b ə l i . Mən də sizinlə gedirəm. Söhbət edərik, gedib gələrik.

M i r z ə H e y d ə r . Çox yaxşı olar! Çox gözəl!

Gedirlər

PƏRDƏ

DAŞÇI

Musiqili səhnəcik

İstəkli qardaşım Hüseynqulu Sarabskiyə
otuz sənəlik səhnə fəaliyyəti və yubileyi
münasibətilə itthaf edirəm.

Ə.Haqverdiyev

Küçə. Bir nəfər oğlan, əlində balta, daş yonur və "Muğan" nəğməsi oxuyur.(*Sarabskinin öz sözləri)*

Oğlan

(*oxuyur*)

Qafqaz dağlarının geniş ətəyi,
Şirvandan Gilana uzanmış Muğan
Yerliyi, torpağı, haşyəsi sarı,
Yaşıl məxmərlərə boyanmış Muğan...

Daxil olurlar: neçə nəfər tacir, alverçi, qoçu.

Qoçu
(oğlana):

Oğlan, sənin səsin xoşdur,
Heyf olsun ki, başın boşdur.

Hamı:

Başın boşdur, ay boşdur, ay boşdur.
Canım boşdur, ay boşdur, ay boşdur.

A l v e r ç i :
Gözəl sövtün alır canı,
Eşidənin coşur qanı.

Hamı:

Coşur qanı, ay qanı, ay qanı,
Daşır qanı, ay qanı, ay qanı.